

①

Sander Pleij

EXPLICADOR

Roman

LEBOWSKI PUBLISHERS,
AMSTERDAM 2019

© Sander Pleij, 2019
© Lebowski Publishers, Amsterdam 2019
Omslagontwerp: Bart Heideman, Amsterdam
Omslagbeeld: Alex Kay Visuals
Auteursfoto: Jan Willem Kaldenbach
Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 4276 6
ISBN 978 90 488 4277 3 (e-book)
NUR 301

www.lebowskipublishers.nl
www.sanderpleij.com
www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv
Meld je aan voor de nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de nieuwste boeken van Lebowski Publishers via www.lebowskipublishers.nl/nieuwsbrief

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

*Voor Christien,
Ezra en Cosima*

O

Je zet de bril op. Het is even frunniken en dan is de afstand tot je ogen optimaal. Je leest:

FRANKRIJK, 1985

Als je ook de koptelefoon opzet, hoor je gestommel, gelach, een dronkenmanslied. Ergens ver weg start een motor, krekels roepen om krekels en er verschijnt beeld: bakstenen vormen een muur. Kijk omhoog en je ziet een nachtelijke hemel. Uit gaten en spleten komt onkruid, over een hek hangen takken met bloemen. Beweeg er met je hoofd omheen en een bougainvillea lijkt een stilgezette ontploffing.

Je neusgaten worden groter, maken zich klaar om zomerse geuren op te snuiven. Je huid voelt al warmer aan. Onder je maken keien lange treden over een stijgend pad.

Vlak voor je komt een lallend groepje een bocht om. Je wilt uitwijken, maar dat hoeft niet: de mensen lopen langs en bijna door je heen. Je bent onzichtbaar.

Twee vrouwen lopen hand in hand, een oude man leunt zwaar op een jongen, stappen worden geteld, in het Frans, en vlak voor je glippen de nachtbrakers een terras op.

Je doet een stap en zweeft achter ze aan.

Het uitgelaten groepje verdeelt zich over stoelen en banken. Twee mannen lopen een keuken in. Wijn en bier worden aangeboden, er wordt om water geroepen, in het Nederlands

en het Frans. Wat is iedereen mooi. Een dame draagt een strohoed, er zijn witte tanden onder rode lippen, een licht zomerpak, een man met een afrokapsel naast een vrouw met stekeltjes. Je kijkt naar het huis, scheert langs bladeren en merkt dat je het terras op kunt. Je hand zoekt steun tegen de muur naast het terras – hè, hoe kan dat nou?

Even licht je de headset op: je staat tegen een muur van je huiskamer te duwen.

Bril weer op. Wat zijn deze mensen vrolijk dronken. Iemand heeft een cassetterecorder aangezet en zachtjes klinkt popmuziek. Nog een man en een vrouw arriveren, maar zij gaan niet het terras op, nee, de man trekt de vrouw mee en om de hoek schieten de twee een betonnen trap op. Buiten het zicht van de anderen bereiken ze een hoger terras. Je rekt je uit en ziet dat ze daarboven meteen beginnen te zoenen.

O!

Je klimt het trappetje op. Dat kan. Je kunt zo achter ze aan. De jonge vrouw draagt witte kleding: een kanten blouse en lange rok. Ze heeft een dikke bos haar met krulletjes. De man, meer een jongen nog, jonger dan zij, draagt een spijkerbroek en een wit overhemd. Ze houden elkaars handen vast alsof ze armpjedrukken. Armpjedrukken gaat over in worsteling. Worsteling wordt volle omhelzing. Je kunt je hoofd zo draaien dat je ziet hoe haar hand over de haartjes op zijn buik glijdt. Zijn bovenlichaam beweegt naar achteren, hij probeert de knoepjes van haar blouse los te krijgen; staat ontzettend te pielen. Ze duwt hem naar achteren, lacht en pakt zijn overhemd bij de halsopening vast. Ze kijkt in zijn ogen. Als je dichterbij de hare kijkt, lijkt ze in de dertig. Ze trekt een mondhoek opzij en het overhemd strak, zijn wenkbrauwen schieten iets omhoog, dan rukt ze het open. Zijn ogen gaan wijd open – was dit wel leuk? De stof is gescheurd. Zijn bovenlichaam duikt iets

ineen en meteen weer naar voren. Wordt hij boos? De ogen vernauwen, de lippen tuiten. Nee, hij lijkt een beslissing te nemen en probeert gehaast de mouwen van het overhemd van zijn ellebogen te sjoeren. Zij trekt haar blouse over haar hoofd. Hij zoent haar mond. Zij trekt zich terug. Ze pakt haar borsten onderlangs vast en duwt de tepels tegen de zijne. Het is grappig: je kunt je hoofd naar voren buigen en zo bijna tussen de twee in komen. Ze laat haar tepels tegen en langs de zijne bewegen. Meebuigen, meeflappen. Hij kijkt verrast. Blij. Zij bekijkt de vier tepels: twee grote en twee kleintjes, dan zoent ze hem een natte plek op de borst. Een draadje speeksel glinstert naar haar mond. Hij grijpt in haar bos krullen, lijkt haar hoofd met geweld naar achteren te trekken. Je kunt ook zien dat zij hem vol in het kruis grijpt. Hard knijpt haar hand door zijn broek heen, laat los en knijpt weer. Het ziet er krachtig uit – té krachtig? Wanneer ze loslaat, puilt zijn broek ver uit. Kijk je omhoog, dan zie je zijn hand langs hun zoenende monden bewegen en door haar wang hun tongen raken.

Zij wurmt nu haar rok naar beneden en als je een stapje terugdoet, zie je dat ze haar onderbroek meteen meetrekt. Je bent vlakbij en kunt precies achter haar billen kijken. Zak wat met je hoofd. Haar benen staan iets uit elkaar, stevig op de grond. Kijk omhoog en zwarte krulletjes worden zichtbaar. Draai om haar heup heen en je ziet hem aan zijn riem sjoeren, door het getrek slaagt hij er niet in een vinger achter de tong van de gesp te krijgen. Zij grijpt in, duwt zijn handen weg en krijgt de broek eenvoudig naar beneden. Haar hand voelt meteen aan de erectie, en door naar zijn ballen, die je nauwelijks zag onder een bosje haar. Ze verdwijnen in haar hand. Knijpt ze te hard? Tussen haar duim en wijsvinger wordt strakgetrokken huid zichtbaar. Hoe kijkt hij? Waar focus je? Boven happen natte monden. Haar borsten worden platgedrukt tegen zijn borst. Het verandert zo snel. Heel vlug is hij

boven op haar, maar dan liggen ze al op hun zij, ze nemen de tijd niet om een houding – een *standje* – even vol te houden. Nu steunt ze op haar onderarmen en knieën en zit hij op zijn knieën achter haar. Buk en zie in haar ogen een eenzame strijd. Kijk omhoog en daar is zijn reliëf tegen het maanlicht: een dun maar lang bovenlichaam, uitstekend heupbot, hij botst tegen haar billen, *klets*, trekt gekke bekken, hij waant zich onbespied en steekt zijn kin op, doet geluidloos alsof hij naar de maan huilt, de sukkel.

(Bij het team was hier twijfel gerezen. Een jongen had gezegd: ‘Dit is denigrerend naar vrouwen, ze zit als een hondje met haar kont omhoog.’ Een meisje reageerde: ‘Ik weet het niet, je kunt ook bedenken dat zij *hém* degradeert: ze draait hem haar billen toe, alleen zo is hij goed genoeg. Ze is een stuk ouder, hè? Ze gebruikt hem gewoon als een domme pomp.’)

Nu ligt hij naar achteren, plat op zijn rug. Zij zit boven op hem, haar rug naar hem toegekeerd. Stap je iets opzij, dan zie je haar profiel. Haar rug trekt hol: de navel naar voren, haar billen naar achteren. Hij houdt zijn handen tegen haar heupen, zijn schouders komen iets omhoog, hij kromt zijn armen, spant zijn spieren aan, hij is de krachtpatser in de sportschool. Maar zij schijnt zelf te bewegen. Haar billen stijgen en dalen. De twee schuiven in en uit elkaar. Je ziet hem knijpen in de dikke huid rond haar heupen. Ze klemt een onderarm tegen haar borsten, vlak boven de donkere tepelhof landt licht van de maan. Met haar andere arm reikt ze naar achteren, duwt drie vingers zijn mond in en trekt de onderkaak naar beneden. Hij rukt haar achterover, zijn arm om haar hals – oeh! Ging dat te ruw? Nu draait hij op zijn zij en schuurt met zijn billen over de betonnen vloer. Hij probeert op haar te klimmen – *missionarishouding*.

(Een ander meisje van het team had geprotesteerd en gezegd dat ze niet meedeed aan het maken van een verkrachtings-scène. Wijsneuzig had een joch geroepen: ‘Hoezo? Je maakt wel games waarin mensen worden afgeslacht en gemarteld, maar verkrachting mag niet? Waarom mag armen afzagen met een kettingzaag wel?’ Nauwkeurige bestudering van de beelden deed evenwel concluderen dat er geen sprake was van dwang. Wel werd afgesproken dat een onderzoeker zou bestuderen hoe de kijker reageerde: legden *bijvoorbeeld* mannen significant andere zichttrajecten af? Waren daar patronen bij die een gewelddadiger beeld van de scène gaven en correleerde dit met een negatief of objectiverend vrouwbeeld?)

De lichamen zijn los en duwen zich tegen elkaar omhoog. De vrouw komt toch weer boven en gaat zitten op de man. Ze grijpt naar beneden en stopt hem terug in zich. De oenerige blik in zijn ogen voerspelt dat hij snel gaat klaarkomen. Als je kijkt waar de twee in elkaar vastzitten en drie volle seconden focust om het vochtige in en uit elkaar glijden te beloeren, verandert opeens het beeld en lijkt je naar voren gezogen te worden. Het wordt donkerrood om je heen. Je tast en gaat zitten op de bank waarop je net nog stond. Je lijkt door een glijbaan te bewegen, heel hard ga je omlaag. Als in een achtbaan: vrije val naar beneden. Je maag draait rond. Om je heen bewegen ovale vormen mee, af en toe lijkt je een zwiep te krijgen van een stengel. Alles gaat nu zo hard, de ronde vormen worden er streepjes van. Je raakt uit de stroom, de massa blijft langs je stromen, het zicht wordt wazig. Je lijkt nu in een grote ronde vorm te vallen, daar zijn de streepjes weer, ze schieten op je af en langs je heen, door dikke mist, alles gaat langzamer en het wordt witter, nog witter, tot je door iets wordt geraakt en je je ogen moet sluiten voor zoveel licht. Maar het komt zelfs door je oogleden heen. Je doet de bril af en slingert hem naast je

op de bank. Hij lijkt op een verreijker met afgezaagde lopen.
Het felle licht straalt er nog uit.

Je ogen zijn voor even verblind. Een streepje en een ronde
vorm lijken in je netvlies gebrand.

O en I

Als je met je ogen knippert, smelten ze samen.

⊙

S

...00:43

Wees niet bang. Doodgaan bestaat niet.
Een mens is niet bij toverslag lijk.

S typte op zijn snelst.

Doodgaan zoals in de film of op toneel:
bij ons zal het anders gaan.

Een heel lichaam dat in één keer stopte? Hij geloofde er niks van. Alleen al je nagels en je haren: die groeiden gewoon door.

Moleculen zweven, snaren trillen, bacteriën gaan op de loop.
Rotten, versterven, ontbinden, verteren, ontkiemen:
je ligt verspreid.

Hij wurmde zijn armen in een vest – koud 's avonds laat achter de laptop. Hoe zou het zijn om een verse dode te aaien?

Een dood gezicht heeft geen gelaatsuitdrukking.
De ogen zijn gesloten door een ander.
De huid lijkt dunner, krokanter.

Hij bracht een hand omhoog en betastte zijn gezicht.

Vingertoppen die de dode huid van een levenloos voorhoofd betasten. Ze volgen zachtjes de rimpels. De huid wordt dikker bij de wenkbrauwen. Het harde vel op je vingers schuift over frêle oogleden, zachte knikkers eronder, veren iets mee, wimpers tikkelen tegen je huid: kriebelt dat?

Langzaam schoof hij met de handpalm over zijn eigen ogen, langzamer.

Duw, nu!

Een vlinder trilt tegen je handpalm en een boom drukt tegen je oog, tegelijk. Voelde je dat?

Wat er voelde, wat er werd gevoeld, belichamen... stop! Concreet worden. Niet afdwalen. Dit was zijn baanbrekende manifest. Hij zat verdomme te bewijzen dat mensen niet doodgaan!

Snel sluiten de mensen de ogen van een dode.

Op straat dekken ze het hele gelaat af.

In de film leggen ze ook wel muntjes op de ogen, om de overtocht naar het dodenrijk te betalen.

De levenden durven de dood niet in de ogen te kijken.

De mensen! Wat die wel niet hadden verzonnen. In de negentiende eeuw onderzocht de Société de Médecine Légale de ogen van Parijse moordslachtoffers. Hypothese: in het netvlies van een lijk lag de laatste blik bewaard, gelijk een foto-negatief. Het netvlies hoefde maar te worden ontwikkeld en de moordenaar was betrapt. Mensen, geléerde mensen, dachten destijds dat anatomie zo simpel was – nog daargelaten dat een moordslachtoffer waarschijnlijk als laatste de lucht, grond of het plafond zag.

Straks, bij ons, zal het seconden duren en in die laatste momenten gaan wij voor altijd bestaan.

Jij ook, je zult voor eeuwig leven; ik zeg het je.

Je bent zoveel meer dan je brein denkt.

Ik zal het je bewijzen.

S moest verzitten, het bonkte in zijn onderrug. Er leek een bal onder zijn huid te zitten. Een rugbybal. Een bal van pijn. Later! Verder schrijven nu. Van een stapel papieren pakte hij een glas. Uit een medicijnstrip drukte hij twee paracetamols, hij nam ze in met witte wijn.

Maak je geen zorgen over angst en paniek.

Je geest raakt gedempt.

Geuren, licht, geluiden, gezichtsveld; het wordt minder.

Het bewustzijn is gebouwd op impulsen en verlangens, maar die verstropen. De lucht wordt zwaarder, je zakt weg en valt weldadig samen met je omgeving. Seconden, uren, minuten: irrelevant. Je beleeft nog slechts de opeenvolgende sensaties in jouw lichaam.

Zoom nu in op je allerlaatste moment en rek het uit.

Kom op: rek uit. Samen breken we de tijd open.

Huppettee, nog wat wijn ingeschonken. Werk je geconcentreerd, dan raak je niet dronken.

De laatste adem zweeft door je luchtpijp en slaat bochtjes om.

In de kleinste vertakkingen van je longen geeft het zuchtje een minimaal beetje zuurstof af.

Een laatste restje bloed glibbert richting hoofd.

S tilde zijn handen van het toetsenbord en schoof de groefjes van de vingertoppen zachtjes over zijn duim. Zou je dat nog

voelen? En zou je voelen dat je vingers kouder worden?

Vouw een duim naar binnen. Houd de zijkant tegen de eeltplekjes onder je vingers. Kun je in dit stadium nog een vuist maken? Vingers om je duim. En dan knijpen?

Knijp.

Hij kneep. Liet los. Zouden je spiervezels ineenzakken? Nee, hij legde een onderarm naast het toetsenbord, de rug van zijn hand op tafel, hij zag de vingers in ruststand kromtrekken en een halve klauw vormen.

Waar denk je aan? Aan je naasten, je héle leven, aan triviale zaken? Ben je weleens flauwgevallen en heb je toen gemerkt dat je wilskracht wegviel, dat de wil om te vechten voor je bewustzijn vervloog?

Dat moment, daar zal het op lijken.

Hij kromp ineen. Probeerde zich op te richten en voelde achter zich: aan de rechterzijde was zijn onderrug keihard.

Het hart stopt. Maar wat is stoppen?

De contracties van het hart zwakken af, je ziet ze niet meer, ze worden onmeetbaar.

Nu de hersenen: de verschillende gebiedjes verstillen.

Op eeg's en functionele MRI's nemen dokters geen meetbare activiteit meer waar.

S schoof zijn stoel naar achteren en stond op. Uitrekken. In zijn rug vraten bacteriën in het rond, ze verwerkten er vlees tot pus. Hij had een infectie. Het krioelde rond zijn neurostimulator: een apparaatje dat tussen de spieren en dikke huid van zijn

onderrug zat geïmplanteerd. Het kastje was iets groter dan een pakje sigaretten. Het bestond uit een batterij en een computertje. Onderhuids liep een draad langs zijn ruggengraat tot onder de schedel. Zo konden de zenuwen in zijn hoofd worden geprikkeld met stroom uit het kastje. De elektriciteit moest zijn hoofdpijnen verminderen. Het computertje en de elektriciteit: S voelde zich best een beetje een cyborg. Maar dit was gevaarlijk: een infectie bij het implantaat. Hij was gewaarschuwd. Gisteren, zaterdag, had het zo'n drukkend gevoel gegeven dat het kastje er wel leek uit te ploffen. Toen het beeld van openscheurende huid was blijven hangen in zijn hoofd, was S naar de dokterspost om de hoek gelopen en had er een 'extra zwaar' antibioticum gekregen. Vanochtend had hij terug moeten. Was er niet van gekomen. Eerst moest het manifest af.

Zijn wij de hersenactiviteit die hedendaagse wetenschappers kunnen waarnemen? Zit onze persoonlijkheid slechts in de nu meetbare activiteit?

Op het ritme van de woorden wiegde S in zijn stoel. Bij hard concentreren bewoog zijn lichaam mee en nam meer ruimte in.

**Bewijs ons dat wij slechts in elektriciteit en bloed bestaan!
Hoe zit het met snaren, met een vierde dimensie, met golven en deeltjes die gelijk hier en elders trillen?
Bovendien: het ik zit toch ook in mijn DNA? Nou dan!**

Waar was *ik*? Nou, hij leunde achterover en zijn wijn was precies genoeg afgekoeld.

**In heel het lichaam doen miljarden neuronen hun werk.
Ze voelen met netwerken van zenuwuiteinden en zenden signalen uit naar de hersenen.**

**In de darmen leeft het ik ook in de bacteriën die uitmaken
of we bang worden of niet.**

Hij had gelezen over muizen die een poeptransplantatie kregen: een bange muis werd een moedige muis wanneer hij de darmbacteriën van een stoere soortgenoot in zijn darmen ge-transplanteerd kreeg. Er waren medische artikelen met titels als ‘The Impact of the Gut Microbiota on Brain and Behavior’. Ook je darmen bepaalden je karakter.

Nu waarom je niet doodgaat.

S rilde. Stond op. Ging weer zitten. Morgen moest hij het manifest inleveren. In de epiloog tackelde hij zelfs het moment van doodgaan. Het was onmogelijk dat toevallig je biologische klok als laatste stopte. Nee, wanneer je bewustzijn van tijd al gestopt was, dan spookten er nog gedachten, herinneringen, emoties in het rond.

Voor altijd eeuwig nu.

En er was meer:

**Verspreid over vele plekjes binnen en buiten je lichaam
blijf jij leven: in doorgroeiende haren, bacteriën, in cloud
storage, je DNA, orgaandonaties, snaren, bevroren sperma,
eicellen.**

Dit was niet per se goed nieuws.

De dood, die lange slaap, welke dromen zal hij brengen?

S duwde het scherm van de laptop omlaag en liep zijn slaapkamer binnen. Dizzy. Naast het bed stroopte hij zijn broek naar beneden. Groots en meeslepend bedacht hij dat zijn ik nu al tussen vele delen zweefde, binnen en buiten zijn lijf. Vest en shirt schoof hij van zijn schouders, hij kroop op bed en legde het volle hoofd zijdelings op een kussen, kauwend op weer een nieuwe formulering: *ik* is een weegschaalhouder tussen vele delen. De slaap had hem snel te pakken.

Paul

1918

DE KUNST OF DE DOOD

‘Denkt ge echt nog weg te komen?’

‘Deze klerk is met verlof!’

‘Stoere vent.’

Bij Floris thuis zaten ze met wat ze de vrienden noemden: Paul van Ostajen, de broertjes Oscar en Floris Jespers, Paul Joostens – samen ook wel de Bond Zonder Gezegeld Papier – en nog zo wat losse vrienden en handlangers als René ‘Fik’ Victor en Firmin Mortier. Schrijvers hoefden er niet bij voor Van Ostajen, die dichter was en leider van een kunststroming waarvan de naam en definitie op het puntje van zijn tong lagen.

Het was eind oktober 1918. Vanmiddag vierden de vrienden hun laatste momenten samen in Antwerpen. Paul vertrok naar Berlijn. Dit was afscheid. Kwam hij ooit terug, dan zou niemand meer hetzelfde zijn. Een vroege verspieder van de nostalgie glipte zijn bewustzijn binnen. Het was fijn hier in de atelierwoning van Floris en zijn vrouw Olympe, met een aangename combinatie van rommel en netheid. Aan de wanden zag Paul contrasterende kleuren op schilderijen, dikke lijnen op de tekeningen en op de vloer lagen bonte tapijten. Olympe had ook nog vele beeldjes, fotolijstjes en gekleurd servies geplaatst.

Smerig bier smeerde de kelen. De kameraden bespraken de kans dat Paul werd opgepakt vanwege zijn aandeel in de

protesten tegen de Franstalige kardinaal Mercier. Zou Paul daarvoor in het gevang belanden? Hij leek heus voor de correctionele rechtbank te moeten opdraven. Paul lette niet op maar broedde op een afscheidsspeech. Hij wilde iets groots zeggen. De bittere smaak van het bier, de opgewonden stemmen, het samenzijn, deze mensen waren hem zoveel waard: hier hoorde iets memorabels bij. Hij verkende zijn woordenschat.

Buiten was het guur en vochtig. Natte kou. Gedoemd was wie de winter in Antwerpen doorbracht. Vanochtend was hij met Oscar gelopen naar hier. Over gescheurde wegen hadden ze gewandeld, de dichter en de kunstenaar, beiden begin twintig. Een tocht langs de lege bedrijven en het braakliggende land aan de zuidrand van de stad. Oscar had een stuk brood met boter meegebracht en scheurend en kauwend spraken ze over kunst, écht over kunst. Geen hoogdravende schoonsprekerij, maar over het pure man versus materiaal.

‘Maar, voelt gij dan pas dat ge op de juiste weg zit wanneer het beeld bijna af is?’

‘Ik weet het niet. Het is anders dan bij jou. Een woordkunstenaar als gij wordt... ge wordt steeds scherper in uw meningen en uw gedichten, maar ge slaat ook weer af, zoekt een ander pad...’

‘Tja...’

‘Vérder, ik bedoel een vérder pad. Gij ontdekt steeds iets versers, iets meer, iets beter. Ge evolueert. Bij mij zit het al vanbinnen, ik ben er alleen nog niet bij geraakt. Ik hak steen weg, ik hak alles rond het gevoel weg. Ik moet blootleggen: steeds kaler, steeds dichterbij.’

‘Probeer het nóg preciezer te zeggen.’

‘Het gaat over... neem Mía, ze is mijn vrouw nochtans, en niet een object. Ze is niet een... een *iets* wat ik reproduceren kan. Begrijpt ge? Mía is een beweging in mijn leven – dát is

het, Pol: zij is geen ding, ze is een beweging om mij heen, in mij, ik ga haar toch niet zitten interpreteren? Iets bij haar verzinnen!’

Dit was zó belangrijk.

Paul moest het vangen, formuleren: ‘Gij... ik zeg u: gij vangt geen schoon beeld. Die hele ouwe garde is op zoek naar Bijbelse schoonheid. Maar het ís niet enkel schoonheid, of lelijkheid, dat is wat vergeten wordt: het is niet uiterlijke vertoning alleen! Uw Mia is geen platonische oervrouw! Ondynamische vorm. Zij, haar essentie is... dynamiek!’

Oscar, zijn lieve vriend. Nu, te midden van de vrienden, wilde Paul zijn grote mond houden en niet weer degene zijn die doorratelde over hoe het anders moest. Hij ging genieten van zijn laatste blikken op Floris en Fik, ze bespraken de wettelijke mogelijkheden van emigratie tijdens een oorlog. En van Joostens, die achterlijke gast die daar zijn schoen probeerde te repareren met een stukje van een plank.

Pauls hand speelde met de rafels van een dik tafellaken. Tussen zijn vingers draaide hij strengetjes. Aangenaam rolde een bobbeltje over zijn duim. Een streng schoot los. Hij liet de stof niet vallen maar rolde er verder mee tegen zijn handpalm. Met de nagels van zijn andere hand trok hij haar weer uit elkaar, twee vingers brachten de stof naar zijn vestzak. Dit afscheid... hij wilde iets persoonlijks zeggen. Iets moois over waar ze voor stonden, over kunst in een rottende wereld, maar daar hoorde hij Fik spreken van Duitsland en vluchten.

‘Vindt ge het dan vluchten wat ik doe?’

‘Is daar niet een regeling voor Vlaamse intellectuelen?’

‘Onduidelijk, een journalistieke beurs misschien.’

‘Maar hoe gaat ge aan papieren komen?’

‘Heb ik al. Militär-Verwaltung.’

‘En Emmeke? Samen moederke en vaderke spelen?’

‘Jaha.’

Hij zei er niet bij dat Em de papieren had geregeld. Emmeke lag niet per se goed in de vriendengroep.

Olympe kwam met een blad vol glazen. Joostens had een fles jeneverachtig spul meegebracht, zonder etiket. De glazen werden volgeschonken. Santé! Op hem. Op hén! Op de verovering van Berlijn! De internationale avant-garde.

‘Hebben jullie het gehoord van Peeters?’ vroeg Joostens. ‘Die gaat Marinetti ontmoeten!’

Marinetti! Dát... op slag was Paul driftig. Maanden zat hij al te broeden op zijn onbehagen. Marinetti, die klootzak, daar waren zijn vrienden nou van onder de indruk. Hij kon zich niet inhouden.

‘Peeters gaat zich laten inpalmen!’

Joostens keek hem met onbegrip aan.

‘Maar... Marinetti is u gelijkter dan ge nu voordoet, Pol! Marinetti schrijft gelijk gij over de snelheid van het grote stadsleven, en over contrasten, en lawaai, en chaos.’

‘Marinetti is een prutser!’

‘Wacht.’

Floris liep naar een stapel bladen en pakte triomfantelijk het eerste futuristische manifest: ‘Kijk, ik heb het! Peeters is een idioot, da’s duidelijk, maar wat Marinetti hiermee heeft bereikt...’

Paul was ook opgestaan en rukte hem de papieren uit handen. Hij wist precies waar hij moest wezen, zijn vingers gleden langs de alinea’s en daar vond hij de zinnen. Hij las ze theatraal voor:

‘Wij verklaren dat de grootsheid van de wereld verrijkt is met een nieuwe schoonheid: die van de snelheid.

Een raceauto, zijn motorkap versierd met dikke buizen als slangen met een explosieve adem...

Een ronkende auto die als hij rijdt op een mitrailleur lijkt, is mooier dan de Nikè van Samothrake.’

‘Ja, als ge het zó voorleest!’ protesteerde Joostens.

Floris pakte het Manifest terug en sprak voor hij denken kon: ‘Wat Marinetti daar doet, dat is gelijk gij. Hij schrijft over hoe alles anders wordt, hij is lyrisch over de machines.’

Pauls lijf trok strak, zijn schouders kwamen omhoog. Hij wilde stoten, ja, zo voelde het: de gedachten er als vuistslagen uit rammen.

‘Hooft ge het echt niet? Marinetti schrijft hetzelfde over schoonheid als al zijn voorgangers. Gelijk al eeuwenlang geschreven wordt! Alleen het genoemde is anders. Het is bé-schrijving. Hij doet zich voor als het genie dat de moderne tijd omarmt, maar schrijft zo ouderwets als eender welke schrijver uit de geschiedenis. Hij neemt de dynamiek niet óp. Niet zoals Oscar de beweging van Mia opvangt!’

Iemand riposteerde dat de Italiaan ook iets had geschreven over geen bijvoeglijke naamwoorden en punten meer, woorden bevrijden uit de syntaxis, maar Paul was los.

‘Die maniak loopt enkel te brallen over snelheid, maar hij incorporéert ze niet, hij neemt de dynamiek slechts tot onderwerp. Niks meer. Hoe hij de gevleugelde Nikè beschrijft, het verschilt niet met hoe Vergilius de gang van een ossenkar beschreef!’

Hadden ze hem toch weer. Zat hij weer te fulmineren. Hij stond op en pakte het blaadje waarop hij steekwoorden had genoteerd.

‘Mannen: afscheidsspeech.’

Verraste koppen.

‘Mánnen! – Olympe: excuseer. Ik ga in Berlijn naar voren treden voor onze groep. Ik wil u iets zeggen over...’

Hij wilde vertellen over vier jaar terug, over hoe hij thuis

had gezeten, kranten las, geruchten vernam, maar niet wist hoe dreigend de dreiging was. Dat hij maar had zitten wachten of de oorlog ook echt zijn werkelijkheid binnendrong.

‘... en toen: BOEM. Grote explosie in de buurt. BOEM, BOEM en nog meer BOEM...’

Floris: ‘Ja, zot Polleken. Het was veel van *boem-boem*, hè!’

Besmuikt gelach. Onder mannen sprak men zakelijk over de oorlog, eventueel bagatelliseerde men haar, maar anders zweeg men.

Oscar: ‘Kom aan, Pol, neemt een slok.’

Zijn ouders waren met de tram richting Holland vertrokken, hij en broer Stan bleven eerst nog achter in Hove, aan de rand van de stad. Toen ze daar behoedzaam vanachter een muur, hadden toegekeken hoe de fortengordel rond Antwerpen werd beschoten, was ineens de hemel verduisterd. Boven hen zweefde een groot hemellichaam. Pauls ogen gaven door dat hij een wolk zag, maar zijn hersenen signaleerden een fout: nee, dit was geen wolk. Het was iets anders: een grote ballon. Een zeppelin! Welke zot ging er nu op zo’n moment met een zeppelin de lucht in? Misschien waren het verkenners, opperde Stan. Een buur zei dat ze uit een zeppelin ook een bom konden laten vallen.

Dreigend was het luchtvaartuig verder gezwefd richting het centrum van de stad.

Onderwijl ging de beschieting van de fortengordel onverminderd door. Paul en Stan zagen de kerktoeren van Hove vlam vatten en weldra stond deze geheel in brand.

‘Het regent bommen,’ huilde een kind.

Ze waren bij de burens in de schuur gaan staan. De toekomst had hen aangevallen met artillerie en een zeppelin. Over land en uit de lucht. De burgers waren front geworden.

‘Met Stan ben ik toen ook richting Holland gegaan...’

Hij kwam er niet uit. Hij wilde iets zeggen over hoe de mensen adapteerden: overleven en doorleven. Hopen dat alles weer bij het oude kwam. Dat was wat de burgerij wilde: veiligheid, vreten en wat comfort. Ze erkenden niet dat oorlog hoorde bij deze verrotte samenleving. Het systeem was een puist.

Alles moest anders.

Van zijn vader had hij stadsklerk moeten worden. Ook zijn moeder, die zachtjes haar versjes zong in de keuken, sprak over niets dan werken, degelijkheid en gehoorzaam zijn. Welke taal moest hij spreken? De hunne? Dezelfde als die van de oorlog?

‘Wij zijn slaven,’ schalde Paul nu door het atelier. ‘Oorlog, of niet. Wij werken, of niet. Kadavers op straat, of niet. Maar ik zie jullie kunst en ik weet: onze dynamiek is vrij. Toch laten wij ons terug vastzetten in de ketens van de burgerij, die absurde oorlogen voert, die de stemloze massa tot haar slaven maakt.’

Floris stak zijn glas in de lucht: ‘Já, Pol, de kunst tegen de oorlog!’

Joostens sloot aan: ‘Een kwast tegen de macht!’

‘Bespot mij maar...’

Oscar, de grote verzoener, kwam tussenbeide en zei dat zijn vrienden het niet kwaad bedoelden.

‘Wacht maar,’ viel Paul uit. ‘Ik zeg jullie dit: ik niet! Niet de burgerlijke maatschappij! Ik ga niet als mijn ouders zijn. Het is voor mij: de kunst of de dood!’

Geen burgerlijk bestaan voor hem. Hij wilde geen levende dode zijn. Verdomde klootzakken. Konden niet wachten hem onverrichter zake te zien terugkeren. Maar dat nooit. Hij zou niet mislukken. Niet het lachertje van Antwerpen worden. Als ze hem hier ooit nog terugzagen, dan zouden ze de grond onder zijn voeten kussen, dan had hij hen zo de internationale kunsten in gevlogen – in een vliegmachine!

Eerder zagen ze Paul van Ostaijen hier niet terug.

S

...03:38

Stilte heerste in de fijne benedenwoning. Een groot bed vulde de krappe slaapkamer, twee deuren naar een achterplaatsje stonden op een kier en van buiten kwam het gonzen van de stad – het gonzen dat je hersenen 's nachts als stilte wegschrijven.

In het bed werd gewoeld. Binnendringers in de rug, elektriciteit in het hoofd.

Op de witte vloer van de woonkamer stonden twee chesterfield-banken tegenover elkaar met slechts een meter ertussen. Bij de open keuken hielden de planken op, daar lagen donkere tegels. Over de scheidslijn stond de tafel waar S aan werkte: op de lange rechthoek van hout slingerden papieren, boeken en een laptop, ook op de grond lagen stapels materiaal.

Morgen was zijn dag, de dag waarop hij het manifest inleverde: man van begin dertig openbaart idee over wat de mens uniek en niet te kopiëren maakt, de reden waarom mensen niet in een algoritme passen en het menselijk brein niet een-op-een in een computer kan overgezet, met dank aan een principe dat eeuwenlang werd gekoesterd door middeleeuwse mystici, filosofen, geestelijken uit Oost en West; een principe dat honderd jaar geleden futuristen, dadaïsten, expressionisten en andere avant-gardisten deed ontvlammen. S had niets minder dan het geheim van de menselijke creativiteit ontdekt. Zijn manifest, het was ook een 'Hoe Te Denken'. Dit was groots, hij had een grootse ontdekking gedaan.

Maar momenteel lag S te dromen over twee blote mensen die flink tekeergingen in de buitenlucht. Als onderdeel van zijn plan had hij zijn eigen conceptie proberen vast te leggen in een Virtual Reality-beleving, compleet met acteurs die zijn vader en moeder hadden nagespeeld.

Nu droomde S dat hij hen zag. Onrustig opende hij zijn ogen, hield ze wijd open en staaarde naar het plafond, zijn armen kromden en spanden zich, zijn handen grepen zijn heupen, hij sloot zijn ogen weer en sliep verder.

De twee op het dak leken wel worstelaars. Hij zag ze niet aaien, hij zag ze niet voelen, niet liefkozen of tedere kusjes geven. De vrouw hield haar borsten als twee wapens naar voren en lachte met een nare grijns. De man keek vals naar haar lichaamsdelen en leek ze uit haar lijf te willen scheuren. S zag een reeks beelden waarin de twee telkens een andere houding aannamen. Het langst bleef hij hangen bij de positie waarin de vrouw op de man zat, haar rug naar hem toe. Die beelden kon hij in zijn droom steeds opnieuw laten beginnen, hij kon het duo laten draaien, om ze van alle kanten te bekijken, hij kon ze een tijd stil laten staan.

De man en de vrouw hadden elkaars handen vast. Zijn lange vingers om haar duimen. De man leek zo hard mogelijk omhoog te duwen en zij leunde juist met haar volle gewicht naar achteren, boven op zijn armen. In zijn droom herhaalde S het beeld nog eens, zoomde in, nog een keer en nog weer. En misschien was het omdat hij in de droom via een camera keek, maar S slaagde er niet in om in te grijpen en de twee konden hem ook niet horen toen hij pardoes de stilte in de slaapkamer verbrak.

‘*Nee,*’ klonk vanuit het bed. ‘Stop, denk na!’

Ster

...04:58

Nacht nog, ze vloeit uit bed. Oude knechtwoning. Blote voeten over grove tegels. Tegels zijn koud, vindt ze niet erg. Melk uit de ijskast. Flinke fles van dik glas. Ronde opening tegen haar mond. Botsing. Ze neemt een slok, proeft bitter aan de zijkant van haar tong, koud ook en dat voelt prettig en ze blijft staan en klemt zich tegen de binnenkant van de deur en vindt dit prettig want het voelt koud en hard tegelijk en dan voel je, voel je, voel je wat.

Ze loopt de tuin in en kijkt tot aan de Delingsdijk over de polder, mengsel van maangrauw met blauwgrijs. Verderop, iets naar rechts, gaat een wagen met schijnwerpers het land over. Die is bezig bij Strengerius, op de bonenvelden. Daar hebben ze dit jaar een Ruth Multipicker uit Amerika laten komen. Hebben ze in Amerika allemaal – een Ruth. Reizen er duizenden met het seizoen en de oogst mee.

Dit is haar territorium. Vroeger, voor de ramp, vormde het gebied rond het dorp een piepklein eiland. Het dorp was er het iets opgehoogde middelpunt van. Wel duizend jaar hebben de mensen zo gewoond, de inpoldering is van veel korter geleden. Kijken jij en een ander van het dorp elkaar aan, dan zien twee eilandbewoners elkaar staan. Andere mensen zien dat niet. Die zien oostwaarts drie oude huizen bij een kruising, jij ziet er de haven die daar lang voor je geboorte lag, een overslagpunt voor bieten, turf, mensen.